

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες &
Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

Θ.Ε 4 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (Θ.Ε 4.1 Γλώσσα, 4.2 Μύθος, 4.3 Έκφραση, 4.4 Ιστορία, 4.5 Οικουμενικότητα)

4.1 ΓΛΩΣΣΑ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none">- εντοπίζουν θρησκευτικούς όρους και θρησκευτικά νοήματα που χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία και στην καθημερινότητα,- αποκωδικοποιούν σύμβολα και εικόνες της Ορθόδοξης χριστιανικής θρησκευτικής παράδοσης και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων,- διατυπώνουν συλλογισμούς για τα θέματα της γλώσσας στα κείμενα και στη λατρεία σε διαφορετικά θρησκευτικά περιβάλλοντα.	<ul style="list-style-type: none">- Αναγνώριση θρησκευτικών όρων και νοημάτων στην καθημερινή ζωή.- Ερμηνεία συμβόλων και εικόνων της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων.- Ανάπτυξη επιχειρημάτων για θέματα γλώσσας που σχετίζονται με τα κείμενα και τη λατρεία στην Ορθόδοξη Εκκλησία και σε άλλες χριστιανικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Σύμβολα και γλώσσα από διάφορες θρησκείες.

- «Ιστοεξερεύνηση» σε ομαδοσυνεργασία: Δίνεται σε κάθε ομάδα ένα θρησκευτικό σύμβολο (π.χ. σταυρός, ημισέληνος, γιν-γιανγκ, κ.ά.). Οι μαθητές/μαθήτριες αναζητούν με ποια θρησκεία συνδέεται και πώς ερμηνεύεται. Καταγράφουν τις απαντήσεις τους σε φύλλο εργασίας.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - TPS»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν πέντε σύμβολα που χρησιμοποιούν καθημερινά σε sms, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κ.λπ. Τι συμβολίζουν; Γιατί τα χρησιμοποιούν; Γνωρίζουν κάτι αντίστοιχο σε θρησκευτικά σύμβολα;

Εφαρμόζοντας:

Η χρήση κατά περίπτωση της γλώσσας, των όρων και των κωδίκων των θρησκειών και ιδιαίτερα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στην καθημερινή ζωή.

- «Ομαδοσυνεργασία: Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο που είναι δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα: π.χ. σωτήρας, αγρόν ηγόρασε, αντί του μάννα χολήν, άξιος ο μισθός του, από καταβολής κόσμου, από τον Άννα στον Καϊάφα, άρον-άρον, άρρητα ρήματα, ας όψεται, άσωτος υιός, διά το θεαθήναι τοις ανθρώποις, διά τον φόβον των Ιουδαίων, δόξα σοι ο Θεός, είπα και ελάλησα, εκ τού πονηρού, επί ξύλου κρεμάμενος, να βάλω τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλων, όταν δεν πηγαίνει το βουνό στον Μωάμεθ, πηγαίνει ο Μωάμεθ στο βουνό (πρβλ. Μτ 7,20), πήγε ο Εβραίος στο παζάρι και ήταν μέρα Σάββατο κ.λπ. Ζητείται η ερμηνεία τους στη σύγχρονη γλώσσα και η ερμηνεία τους στο βιβλικό/θεολογικό πλαίσιο.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Σύγκριση βιβλικού κειμένου με ένα μετασχηματισμό του». Από κείμενο της σύγχρονης λογοτεχνίας, οικείας στα παιδιά και τους εφήβους, επιλέγεται χαρακτηριστικό παράθεμα (π.χ. Λιούις, 1978). Ζητείται η κατανόηση της αλληγορίας του σε σχέση με την Αγία Γραφή. [Σημείωση: Δεν χρειάζεται να δοθεί συγκεκριμένο βιβλικό παράθεμα. Αρκεί να αναγνωριστούν οι επιδράσεις της Καινής Διαθήκης στο κείμενο].

Διερευνώντας:

Η χρήση της χριστιανικής θρησκευτικής γλώσσας σε γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

- «Ομαδοσυνεργασία: Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»,. Δίνεται σε φύλλο εργασίας απόσπασμα από την εισαγωγή του βιβλίου *Θεολογία και γλώσσα* (Παπαδόπουλος, 2002) με ερωτήσεις κατανόησης και διερεύνησης. Ακολουθεί σε ολομέλεια «διδακτικός διάλογος», όπου προσεγγίζεται ο τρόπος με τον οποίο η Εκκλησία χρησιμοποιεί τη γλώσσα, καθώς και το πώς προσλαμβάνει το νόημα «της άκτιστης αλήθειας και της κτιστής γλώσσας». Η συζήτηση απολήγει στην επεξεργασία του ερωτήματος: Πόσο χωράει ο Θεός στο πλαίσιο της ανθρώπινης γλώσσας; (αποφατική θεολογία).
- Εναλλακτικά:
Έντεχνος συλλογισμός: «Παιχνίδι επεξεργασίας». Προβάλλεται μία βυζαντινή εικόνα ή έργο σύγχρονης βυζαντινής ζωγραφικής (π.χ. η παραβολή του σπορέως του street artist Φίκου) ή ένας θρησκευτικός πίνακας ζωγραφικής (π.χ. της παραβολής του Σπλαχνικού πατέρα ή του Καλού Σαμαρείτη) που χωρίζεται σε επιμέρους ενότητες και (προαιρετικά) δίνεται το αντίστοιχο κείμενο. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες καλούνται να παρατηρήσουν, να επεξεργαστούν και να ερμηνεύσουν από μία επιμέρους ενότητα. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται να αναδειχθούν η πολυσημία, η σημασία και η επικαιρότητα της θεολογικής (εικαστικής) γλώσσας, καθώς και οι παράγοντες που την επηρεάζουν.

Αναπλαισιώνοντας:

Σύγχρονες καταστάσεις και απόψεις που σχετίζονται με τη γλώσσα σε διάφορα θρησκευτικά περιβάλλοντα.

- «Ομαδοσυνεργασία: Μετασχηματισμός βιβλικού κειμένου»: Μοιράζονται παραβολές του Ευαγγελίου, όπου γίνεται χρήση αγροτικο-κτηνοτροφικών εικόνων. Οι μαθητές/μαθήτριες προβληματίζονται για την αλληγορική ή κυριολεκτική χρήση της γλώσσας. Τέλος, αξιολογούν αν οι εικόνες αυτές έχουν

νόημα και λειτουργικότητα για τους ίδιους σήμερα, αν συνδέονται με τις παραστάσεις τους. Πώς θα διατύπωναν σήμερα κάτι αντίστοιχο;

- Εναλλακτικά:
«Πέντε π και ένα γ»: Διανέμονται στους μαθητές/στις μαθήτριες σύντομα θεολογικά-ιστορικά κείμενα σχετικά με θέμα: «Η μετάφραση των ιερών κειμένων στον Χριστιανισμό και στο Ισλάμ» (Μπαμπινιώτης, 2008· Ζιάκας, 2003, σ. 40-41· Γιαννουλάτος, 2016, σ. 152, 159-162). Τίθενται ερωτήσεις στην ολομέλεια πάνω στο μοτίβο «πέντε π και ένα γ» και ακολουθεί συζήτηση.

Αξιολογώντας:

Ερμηνεία σύγχρονων συμβόλων με θρησκευτικό περιεχόμενο και χρήση θρησκευτικών κωδίκων επικοινωνίας.

- «Επικαιροποίηση κειμένων»: Δίνουμε στους μαθητές/στις μαθήτριες ένα κείμενο βιβλικό ή θεολογικό (με οποιοδήποτε θέμα). Τους ζητούμε να το μεταφέρουν σε έκφραση και περιεχόμενο προσαρμοσμένα στα τωρινά δεδομένα. Μπορούν να ξεκλειδώσουν το νόημά του, ξεπερνώντας το ανοίκειο της γλώσσας; Μπορούν να γράψουν τις βασικές του ιδέες στη δική τους γλώσσα;
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός: Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Ακρόαση/ανάγνωση τραγουδιών/ποιημάτων που χρησιμοποιούν θρησκευτική ορολογία, αλλά δίνουν άλλο περιεχόμενο, π.χ. Πορτοκάλογλου, «Ο Άσωτος γιός»· Ρίτσος, «Επιτάφιος», κ.λπ.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου (2011, αναθεώρηση 2014).
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία: Β' Λυκείου ΔΕ 29, 30, 31,32, 33, 35, 36, 37, 38, 39 (ξένα θρησκευόμενα), <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3241,13164>.
 - γ) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή εικόνων: Συλλογή εικόνων: Συμβολικές απεικονίσεις με θρησκευτικό περιεχόμενο, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1095>.
 2. Συλλογή σύγχρονων φωτογραφιών με θέμα το ισλάμ (τζαμιά, σύμβολα, στοιχεία τζαμιών, θρησκευτικές πρακτικές πιστών), <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4468>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών με συναγωγές καθώς και σκηνές, αντικείμενα και σύμβολα από την εβραϊκή θρησκεία, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/869>.
 - δ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
 1. «Όψεις Θρησκείας»: Όψεις της θρησκείας / Επίσκεψη / Σύγχρονα Θέματα.
- Εικόνες από κατακόμβες,
- Γιαννουλάτος, Αν. (2016). *Ισλάμ. Θρησκευολογική επισκόπηση*. Αθήνα: Δ.Ο.Λ. (ΤΟ ΒΗΜΑ), σ. 152, 159-161.

- Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηγλία Σφακιανάκη, σ. 40-41.
- Παπαδόπουλος, Στ. (2002). *Θεολογία και γλώσσα : Εμπειρική θεολογία – Συμβατική γλώσσα*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Λιούις, Κ.Σ. (1978). *Το χρονικό της Νάρνια: Το λιοντάρι, η μάγισσα και η ντουλάπα*. Μτφρ. Τζ. Μαστοράκη. Αθήνα: Κέδρος.
- Έργα του βυζαντινού ζωγράφου «Φίκου», <http://fikos.gr/portfolio/>

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Jung, K. (1964). *Ο άνθρωπος και τα σύμβολα του*. Μτφρ. Χατζηθεοδώρου Αντιγόνη. Αθήνα: Αρσενίδα.
2. Γκότσης, Χ. (2002). *Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων* (τόμ. 1-4). Αθήνα: Αποστολική Διακονία. Κόντογλου, Φ. (2000). *Έκφρασις της ορθόδοξου Αγιογραφίας* (τόμ. 1-2). Αθήνα: Παπαδημητρίου.
3. Κόρδης, Γ. (1998), *Εικόνα εικόνισμα εικονουργία*. Αθήνα: Αρμός.
4. Κόρδης, Γ. (2006), «*Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης*» Διονυσίου του εκ Φουρνά: *Αισθητικά και εικαστικά σχόλια*. Αθήνα: Αρμός.
5. Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). Η ελληνική γλώσσα ως όχημα διάδοσης της χριστιανικής διδασκαλίας. Ομιλία στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, 10 Μαΐου 2008, στο περιοδικό *Διάλογοι καταλλαγής*, αρ. φύλλ. 89, Απρ.-Μάιος-Ιούν. 2008 (ψηφιακή έκδοση στο: <http://www.babiniotis.gr/wmt/webpages/index.php?lid=1&pid=7&catid=M&apprec=13>).
6. Νατσούλης, Τ. (χ.χρ.), *Λέξεις και φράσεις παροιμιώδεις (Προέλευση-Ετυμολογία-Ερμηνεία)*, Αθήνα: Σμυρنيωτάκης.
7. Περιοδικό Σύναξη, (1999). *Λειτουργική Αναγέννηση. Γλώσσα και συμμετοχή*, τ.72.
8. Σκλήρης, Στ. (2002). *Εν εσόπτρω, εικονολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
9. Φλωρόφσκυ, Γ. (1982). *Χριστιανισμός και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. Διατίθεται: <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/699-florovsky-georges-1893-1979-xristianismos-kai-politismos/2-books>

4.2 ΜΥΘΟΣ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
Οι μαθητές/ μαθήτριες να: - αποκωδικοποιούν τη σχέση μύθου και λόγου στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και ιδιαίτερα στη συμβολική γλώσσα της	- Εντοπισμός της σχέσης μύθου και λόγου και της επίδρασής της στη θρησκευτική αλήθεια και πίστη. - Εντοπισμός και ερμηνεία «μυθολογικών»

<p>Αγίας Γραφής, - διακρίνουν τη χρήση του μύθου στις διδασκαλίες και στα κείμενα θρησκευτικών παραδόσεων, - αναπτύσσουν τις διαστάσεις που έχει ο μύθος για τη θρησκευτική αλήθεια και την πίστη.</p>	<p>στοιχείων σε θρησκευτικά κείμενα.</p>
--	--

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Μύθος και λόγος στη ζωή.

- «Ιδεοθύελλα (Brainstorming)»: Με ποιον ήρωα/ποιαν ηρωίδα από τη σύγχρονη εφηβική λογοτεχνία/σινεμά/ τηλεόραση ταυτίζεστε στην εξέλιξη του μύθου και γιατί;
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Χτίζοντας τον μύθο μας στα social media. Τι είναι πραγματικό σε αυτό που παρουσιάζουμε ως δημόσιο προφίλ; Το πρόσωπό μας ταυτίζεται με τη «μιντιακή persona» μας; Τι είναι πραγματικό και τι οικοδομεί τον μύθο μας;

Εφαρμόζοντας:

Στοιχεία μύθου και λόγου στις θρησκείες.

- «Τροχιά της μάθησης» με γενικό θέμα: Μύθος = Λόγος (σχέση ταυτότητας) (βλ. The Online Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon).
Δίνονται κείμενα από μύθους διαφόρων θρησκειών και αποσπάσματα από σύγχρονη βιβλιογραφία. Οι μαθητές/μαθήτριες τα επεξεργάζονται με ερωτήσεις σε φύλλο εργασίας τους: Π.χ. Γιατί η Αθηνά βγαίνει από το κεφάλι του Δία (η θεμελιώδης σημασία της σοφίας); Γιατί η Αφροδίτη είναι ερωμένη του Άρη (σχέση έρωτα και πολέμου); Είναι ο μύθος η πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου για ερμηνεία και κατανόηση του κόσμου; Η πρώτη προσπάθεια άρθρωσης και οργάνωσης λογικών συσχετισμών; Πώς οι αρχαιοελληνικοί μύθοι διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα (γύρω από αυτούς πλέκεται όλη η κοινωνική και πολιτική ζωή); Πώς σχετίζονται οι μύθοι με την ταυτότητα και την αυτοσυνειδησία του υποκειμένου (πηγή ηθικού νοήματος); Μετά την απαξίωση του μύθου προς χάριν του ορθολογισμού στο πλαίσιο της νεωτερικότητας, έχει αποκατασταθεί η αξία του στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας (ναι, υπάρχει πιο ισόρροπη

αποδοχή των γνωστικών δρόμων του ανθρώπου); Διακρίνετε κοινούς μύθους σε διάφορες θρησκείες, κ.λπ.

- Εναλλακτικά:
«Κείμενο χωρίζεται σε μέρη»: Δίνεται απόσπασμα κειμένου με θέμα: «Μύθοι και θρησκείες» από εγκυκλοπαίδεια (ενδεικτικά βλ. Britannica, τόμος 5). Ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να βάλουν πλαγιότιτλους στα μέρη. Ακολουθεί διδακτικός διάλογος με το ίδιο θέμα.

Διερευνώντας:

Μύθος και ιστορική αφήγηση στην Αγία Γραφή.

- «Ομαδοσυνεργασία: Η 'αλήθεια' του κειμένου». Χωρίζουμε τους μαθητές/τις μαθήτριες σε ομάδες των τεσσάρων και δίνουμε από ένα κείμενο της Αγίας Γραφής (παραβολές, προφητείες, Αποκάλυψη, αποσπάσματα από επιστολές). Τους ζητούμε να διακρίνουν τα «αληθινά»-λογικά στοιχεία από τα μυθικά.
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Γράψε, Συζήτηση, Μοιράσου(TWPS)- Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται για σύγκριση δύο κείμενα, π.χ. Γεν 1,1-2,4. και απόσπασμα επιστημονικού κειμένου για τη δημιουργία του κόσμου (π.χ. Γραμματικάκης, 1998¹⁵, 2008). Ακολουθεί συζήτηση.

Αναπλαισιώνοντας:

Το ζήτημα του μύθου και της αλήθειας στη θρησκευτική γλώσσα. Χρήση και ερμηνεία θρησκευτικών πηγών με μυθολογικό υλικό.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): «Ερμηνεία και αιτιολόγηση». Προβάλλουμε ένα μικρής διάρκειας βίντεο (από το διαδίκτυο) ή έναν πίνακα ζωγραφικής με αλληγορικά και συμβολικά θρησκευτικά στοιχεία. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια με άξονα τις εξής ερωτήσεις:
«Τι συμβαίνει;» (τι είναι αληθινό; τι είναι μυθολογικό ή μυθοπλασία;) και «Τι βλέπεις που σε κάνει να το λες αυτό;»
- Εναλλακτικά:
«Κείμενο με έμπνευση»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν ένα άρθρο στη σχολική εφημερίδα ή ιστοσελίδα του σχολείου με θέμα «Ο βίος του Αγίου (π.χ. Γεωργίου) ή της Αγίας ...: μύθοι και αλήθειες» (επιλέγεται ο βίος κάποιου αγίου με μυθολογικά στοιχεία).

Αξιολογώντας:

Κριτική προσέγγιση των πεποιθήσεων και των στάσεων των πιστών απέναντι στα ιερά κείμενα.

- «Αντιγνωμίες»: Την αφήγηση της Δημιουργίας του κόσμου (Γεν κεφ. 1), πρέπει να την κατανοήσει κανείς ως επιστημονική πραγματεία ή ως μύθο που εμπεριέχει θεολογική αλήθεια;
- Εναλλακτικά:
 - «Υπέρ και κατά»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες βίος Αγίου/Αγίας με μυθολογικά στοιχεία και καλούνται να συντάξουν επιχειρήματα υπέρ ή κατά της άποψης: «Τα μυθολογικά στοιχεία του κειμένου βοηθούν τον σημερινό πιστό να προσεγγίσει τον Άγιο/ την Αγία». Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες των ομάδων συνηγορούν υπέρ των θετικών ή αρνητικών θέσεων. Η ολομέλεια έχει τον τελικό λόγο. [Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να λειτουργήσει και ως συνέχεια της εναλλακτικής πρότασης του προηγούμενου διδακτικού βήματος («Αναπλαισιώνοντας»)].

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία:
 1. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 24: Συλλογή εικόνων: Εσωτερικό συναγωγής (σύμβολα), http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/html/kef6_en24_esvteriko_synagogon_popup.htm.
 2. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 25: Δραστηριότητα: Η όμορφη διήγηση της Γενέσεως, http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9142/extras/html/kef6_en25_genesis_popup.htm
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων:
 1. Συλλογή εικόνων : Παραστάσεις σε κατακόμβες, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4478>.
 2. Βίος του Αγίου Γεωργίου (χωρίς μυθολογικά στοιχεία):
 3. <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8737?locale=el>
- Βίντεο με διδακτικό περιεχόμενο: π.χ. «Η επίσκεψη του Χριστού», <http://www.catichis.gr/subjects/lessons/movies/item/479-stories-and-parables-videos> (επίσημη ιστοσελίδα της Συνοδικής Επιτροπής Νεότητας της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος).
- Κείμενα: Γεν 1,1 – 2,4. (Αποσπάσματα από το Κοράνιο για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου: 7, 189· 15, 26-29· 19, 68· 23, 12-14· 32, 3-8· 38, 71-72· 40, 64· 55, 13· 42, 9· 64, 2· 75, 39 κ.ά).
- LSJ: The Online Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon: <http://stephanus.tlg.uci.edu/lsg/#eid=1&context=lsj>

- Κωνσταντίνου, Μ. (1999). Παλαιά Διαθήκη: Ιστορία της θείας Οικονομίας ή Μυθολογία των Εβραίων; *Σύναξη* τχ. 69 (1999), σσ. 66-71. Πρβλ. του ίδιου, Χίλια χρόνια και μία μέρα. Η συμβολική γλώσσα των αφηγηματικών κειμένων της Π.Δ., *Σύναξη* 67 (1988), σσ. 101-111.
- Ματσούκας, Ν. (1990). *Επιστήμη, φιλοσοφία και θεολογία στην Εξαήμερο του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 73 κ.ε.
- Άρμστρονγκ, Κ. (1998). *Εν Αρχή*. Μτφρ. Δ. Μπεκριδάκης. Αθήνα: Φιλίστωρ, σσ. 37-41.
- Αγουρίδης, Σ. (1993). *Μύθος, ιστορία, θεολογία*. Αθήνα: Άρτος Ζωής, σσ. 136-137, 147 κ. ε.
- Papini, Gion. (1961). *Testimoni della passione*. Εκδ. Vallecchi.
- Ποίηση: Το «άσμα μικρό» του Καρούζου [Δείχνει την αγωνία του ανθρώπου να δει το φως, αλλά βγάζει τον πόνο του να δει την αποκάλυψη και την αλήθεια στη ζωή του].

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Βερνάν, Ζ.-Π. (1989). *Μύθος και σκέψη στην αρχαία Ελλάδα*, τόμ. 2. Μτφρ. Σ. Γεωργούδη. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Βερνάν, Ζ.-Π. (1992). *Οι απαρχές της ελληνικής σκέψης*. Μτφρ. Ε.Κακοσαίου - Νικολούδη. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
3. Γραμματικάκης, Γ. (1998¹⁵). *Η κόμη της Βερενίκης*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σ. 91-99.
4. Γραμματικάκης, Γ. (2008). *Η αυτοβιογραφία του φωτός*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
5. Ζούμας, Ευ. (1993). *Σχεδιάσμα παράλληλης βιβλικής και κορανικής ανθρωπολογίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Ματσούκας, Ν. (1976). *Λόγος και μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.
7. Σνελ, Μ. (1997). *Η ανακάλυψη του πνεύματος, ελληνικές ρίζες της ευρωπαϊκής σκέψης*. Μτφρ. Ι. Δανιήλ. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

4.3 ΕΚΦΡΑΣΗ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
Οι μαθητές/ μαθήτριες να:	- Αποτύπωση μορφών έκφρασης της

<ul style="list-style-type: none"> - ανακαλύπτουν μορφές έκφρασης της θρησκευτικής πίστης στην τέχνη, - αξιολογούν την ποικιλία των τρόπων έκφρασης του θρησκευτικού συναισθήματος στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, - αναγνωρίζουν διαφορετικές μορφές θρησκευτικής έκφρασης στο περιβάλλον τους. 	<p>πίστης και του θρησκευτικού βιώματος στην τέχνη.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση με παραδείγματα διάφορων τρόπων έκφρασης της πίστης στην Ορθόδοξη Εκκλησία και την Ελληνική παράδοση. - Αναγνώριση διαφορετικών μορφών θρησκευτικής έκφρασης στο οικείο περιβάλλον.
---	---

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Μορφές έκφρασης της πίστης και των θρησκευτικών βιωμάτων.

- «Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου(TPS)»: Οι μαθητές/μαθήτριες μοιράζονται άμεσες ή έμμεσες εμπειρίες έκφρασης των πεποιθήσεων ή των ιδεών τους ή των συναισθημάτων τους. Τις καταγράφουν και τις παρουσιάζουν σύντομα.
- Εναλλακτικά:
«Πολυτροπικό κείμενο με έμπνευση/Στο σκοινί της μπουγάδας (παραλλαγή)»: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εκφράσουν ελεύθερα την πίστη και τα θρησκευτικά τους βιώματα δημιουργώντας σκίτσα, ή γράφοντας στιχάκια. Σε όσους μαθητές/όσες μαθήτριες δυσκολεύονται να εκφραστούν με αυτούς τους τρόπους μπορούν να δοθούν πολύχρωμα αυτοκόλλητα χαρτάκια, πάνω στα οποία να γράψουν έναν τρόπο έκφρασης των πεποιθήσεων ή των βιωμάτων ή των συναισθημάτων δικών τους ή του περίγυρού τους. Στη συνέχεια τα κολλούν στον πίνακα και τα διαβάζουν στην ολομέλεια.

Νοηματοδοτώντας:

Θρησκευτικό συναίσθημα και ποικίλες μορφές έκφρασης στις θρησκείες.

- «Ομαδοσυνεργασία: Καθοδηγούμενη ιστοεξερεύνηση, με φύλλο εργασίας»: Κάθε ομάδα αναζητά την έκφραση συναισθημάτων στη λατρεία των θρησκειών. Παρουσίαση στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Δίνονται/προβάλλονται έργα τέχνης/κείμενα/φωτογραφίες πιστών από τις θρησκείες του περιβάλλοντος του σχολείου (παραδείγματα εικόνων παρατίθενται στο υλικό). Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν όψεις της έκφρασης της πίστης και εκφράζουν τις σκέψεις τους σύμφωνα με το παραπάνω μοτίβο.

Αναλύοντας:

Θρησκεία, πίστη και τέχνη.

- «Ομαδοσυνεργασία: Παίρνοντας απόσταση»: Κριτική προσέγγιση υλικού που μοιράζεται αναφορικά με ποικίλους τρόπους έκφρασης της Ορθόδοξης πίστης, π.χ. στα πανηγύρια, στη λαϊκή τέχνη, μικροτεχνία, κεντητική, κειμήλια που

βρίσκονται σε μονές, σε ποιήματα (π.χ. Χιωτέλλη, Γ. Δροσίνης), σε έργα τέχνης (κατάλογος εκθέσεων και έργων, π.χ. Χ. Μποκόρος), κ.λπ. Αντί αυτών μπορούμε να προβάλλουμε/μοιράσουμε εικόνες εκθεμάτων από ένα Εκκλησιαστικό Μουσείο, π.χ. της Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης και Ι. Μητροπόλεως Αλεξανδρουπόλεως.

- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Εκτίμηση, υποστήριξη, διερώτηση»: Οι μαθητές/μαθήτριες εμβαθύνουν στις ποικίλες εκφράσεις της θρησκευτικής/εκκλησιαστικής τέχνης: Μουσική, αγιογραφία, αρχιτεκτονική, διακοσμητική, υμνολογία, ποίηση, λογοτεχνία, κινηματογράφος, σύγχρονο τραγούδι με θρησκευτικές αναφορές. Διερωτώνται για τη σημασία των ποικίλων εικονισμών, αντιλαμβάνονται ζητήματα συνάφειας ως προς τη σχέση θρησκείας, πολιτισμού στην ιστορική του διαδρομή και τέχνης.

Εφαρμόζοντας:

Αξιολόγηση των ποικίλων θρησκευτικών εκφράσεων που εντοπίζονται στο περιβάλλον των μαθητών/μαθητριών.

- «Επ' αυτού θα είχα να πω»: Με ποιο τρόπο διαφέρει η θρησκευτική έκφραση τριών γενεών στην οικογένειά σου; (Γενιά των παππούδων, των γονιών, και η δική σου γενιά).
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας»: Οι μαθητές/μαθήτριες εξετάζουν φωτογραφίες με ανθρώπους που εκκλησιάζονται, με ένα νηστήσιμο τραπέζι, νεανικό χέρι που φορά κομποσχοίνι, προσκυνητές σε θαυματουργή εικόνα κ.λπ.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α' Λυκείου ΔΕ 23: Δραστηριότητα: Ιερά σκεύη,
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3348>.
 - β) Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή φωτογραφιών: Άμφια,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4639>.
 2. Δραστηριότητα : Αντικείμενα Εκκλησιαστικής Τέχνης,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4663>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών: Ινδουισμός, Ιεροί τόποι – ναοί,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3831>.
 4. Συλλογή φωτογραφιών: Ναοί - Ιεροί τόποι Σιντοϊσμού,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4234>.
 5. Συλλογή φωτογραφιών: Κουμφοικιανισμός ναοί – τόποι,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4232>.
 6. Συλλογή φωτογραφιών: Ορθόδοξοι πιστοί των διαφόρων χωρών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4475>.
 - Έργα τέχνης και κείμενα από διάφορες θρησκείες.
 - Εικόνες - πολυμέσα: Ιεροί τόποι, ιερές πορείες, ιερά βιβλία.

- Χριστιανικές εικονογραφίες, εκκλησιαστική μουσική.
- Κινηματογράφος: Lourdes (Jessica Hausner, 2009).
- Ιστοσελίδες Μουσείων Εκκλησιαστικής Τέχνης:
 1. Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης: <http://www.imth.gr/default.aspx?page=184>.
 2. Ι. Μητρόπολεως Αλεξανδρουπόλεως: <http://www.imalex.gr/4ADD2FD7.el.aspx>.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Eliot, T.S., (1997). *Άμλετ: Θρησκεία και λογοτεχνία: Δύο δοκίμια*, μτφ: Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα: Έρασμος.
2. Louth, A. (2001). Ορθοδοξία και τέχνη. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
3. Sherrard, P. *Το ιερό στη ζωή και στην τέχνη*, Αθήνα: Ακρίτας.
4. Βαρβούνης, Μ., *Η ελληνική λαϊκή λατρεία μεταξύ Ανατολής και Δύσης: Ζητήματα πολιτισμικού διαλόγου στη θρησκευτική λαογραφία*, <http://www.laographiki.gr/thriskeftiki-laographia.pdf> (τελευταία προσπέλαση: 19.6.2016)
5. Ευδοκίμωφ, Π. (1993). *Η τέχνη της εικόνας, θεολογία της ωραιότητας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Κανιολάκης, Ι. (2010). *Εις βασιλεία εισερχόμεθα των ουρανών : Η τέχνη, η θεολογία, η συμβολική και η συγκριτική του ορθόδοξου χριστιανικού ναού* Γιάννη Εμμ. Κανιολάκη. - 2η έκδ. - Αθήνα : Αρμός.
7. Κόρδης, Γ. (2003). *Πρόοδος και παράδοση στην ορθόδοξη εικονογραφική τέχνη: Η θεολογία του ρυθμού οδηγός στο πέλαγος της εικαστικής δημιουργίας*, Χαλκίδα : Πορθμός.
8. Μινόπετρος. π. Π.,(2014). *Το σινεμά σαν δεύτερη θρησκεία*, διαθέσιμο στο: <http://www.cinemag.gr/article.asp?catid=37406&subid=2&pubid=129797105>
9. Μποκόρος, Χ., Παπαδάκη, Α.Μ., Σκλήρης, π.Στ. (2011) *Το ιερό στην τέχνη, ραδιοφωνική εκπομπή του ραδιοφωνικό σταθμού της Εκκλησίας της Ελλάδος (89,5 fm): «Το τραπέζι της Κυριακής»*, διατίθεται στο: <http://antifono.gr/portal/web-tv/web-radio/4290-to-iero-stin-texni.html>
10. Νταλρίμπλ, Ου.(2000). *Ταξίδι στη σκιά του Βυζαντίου*, Αθήνα: Ωκεανίδα.
11. Σκλήρης, π. Στ. (1992). *Εν εσόπτρω, Εικονολογικά Μελετήματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
12. Συλλογικό έργο, (2000). *Θεολογία και τέχνη*, Θεσσαλονίκη : Το Παλίμψηστον.
13. Συλλογικό έργο (2007). *Κριτικές προσεγγίσεις στον ορθόδοξο πολιτισμό*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
14. Συλλογικό έργο (1971). *Περί ύλης και τέχνης*. Αθήνα: Αθηνά <Σειρά: Σύνορο>.
15. Χατζηφραϊμίδης, Ει. (2006). *Ορθοδοξία και πολιτισμός: Η διακονία της κατάφασης στην πολιτισμική πολυμορφία*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης .

4.4 ΙΣΤΟΡΙΑ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none">- αναδεικνύουν διαστάσεις των αντιλήψεων για τον ιστορικό χρόνο στον Χριστιανισμό και τις θρησκείες,- ερμηνεύουν ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με θρησκευτικές πεποιθήσεις.	<ul style="list-style-type: none">- Παρουσίαση αντιλήψεων του Χριστιανισμού και των θρησκειών για τον ιστορικό χρόνο και των επιδράσεών τους στη δράση του ανθρώπου.- Ερμηνεία της σχέσης ιστορικών γεγονότων και θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος με κύρια βήματα τα εξής:

Παρουσιάζοντας:

Το ιστορικό γεγονός ως δομικό στοιχείο στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες.

- «Λέξεις – γρίφοι»: Σε ομαδοσυνεργασία δίνεται το προεόρτιο κοντάκιο των Χριστουγέννων (‘‘Η Παρθένος σήμερα, τὸν προαιώνιον Λόγον ...’’) κομμένο σε μικρές φράσεις. Οι μαθητές/μαθήτριες το ανασυναρμολογούν και σχολιάζουν την έννοια του χρόνου σε σχέση με το πρόσωπο του Χριστού.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι». Προβολή ιστορικής χρονογραμμής με θέμα την παγκόσμια εξέλιξη των θρησκειών (υπάρχουν μικρής διάρκειας βίντεο στην αγγλική στο διαδίκτυο). Προαιρετικά μπορούν να υποβληθούν στους μαθητές/στις μαθήτριες παρόμοιες ερωτήσεις : «Ποιες θρησκείες απεικονίζονται (οι ιστορικές) και ποιες όχι; Γιατί νομίζεις ότι γίνεται αυτό;», «Τι σηματοδοτεί την απαρχή μιας θρησκείας (η γέννηση του ιδρυτή της);».

Εφαρμόζοντας:

Αποσαφήνιση όρων, προϋποθέσεων, ερμηνειών της θρησκευτικής ιστορίας.

- «Ανάλυση Διαστάσεων με Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου (TWPS)»: Επεξεργασία κειμένων που αναφέρονται στην ίδρυση θρησκειών, όπως Χριστιανισμός, Ισλάμ, Βουδισμός και στο πρόσωπο του ιδρυτή τους. Οι μαθητές /μαθήτριες προσδιορίζουν βασικές παραμέτρους της ιστορίας όπως π.χ. τον

χώρο, τον χρόνο, την εξέλιξη, τη σύνδεση γεωφυσικής κατάστασης με την πολιτιστική ανάπτυξη, σε σύνδεση με ιστορικά θρησκευτικά γεγονότα.

- **Εναλλακτικά:**

«Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»: Σε φύλλο εργασίας δίνεται κείμενο (π.χ. Δαυιέλου, Φλωρόφσκυ, Βουλγαράκη, Αγουρίδης) και επεξεργάζεται σε ομαδοσυνεργασία με ερωτήσεις, όπως: Τι είναι ιστορία; Ποιες είναι οι σύγχρονες μεθοδολογικές προϋποθέσεις της ιστορικής σπουδής; Πού εντοπίζονται συνέχειες και ασυνέχειες στην ιστορία; Η θρησκεία/θεολογία έχει ιστορικότητα; Η θρησκεία εξελίσσεται; Στο πλαίσιο του Χριστιανισμού ποια η σχέση θεολογίας και ιστορικότητας; .

Διερευνώντας:

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό.

- «Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS). Επ' αυτού θα είχα να πω»: Π.χ. για την έννοια του ευθύγραμμου και του κυκλικού χρόνου. Οι μαθητές/μαθήτριες μέσα από κείμενα (π.χ. Cullmann, 1980) διερευνούν την έννοια του ευθύγραμμου και κυκλικού χρόνου στις θρησκείες και πώς αυτό συνδέεται με την πορεία του πιστού/της πιστής στον κόσμο.

- **Εναλλακτικά:**

«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Δίνεται κείμενο σχετικό με την έννοια της ιστορίας και του χρόνου στη θρησκεία (π.χ. Ζουμπουλάκης Στ., ή Παπαθανασίου Θ.) Οι μαθητές/μαθήτριες τοποθετούνται γραπτώς και μοιράζονται με τη μέθοδο χιονοστιβάδας τις σκέψεις τους.

Αναπλαισιώνοντας:

Οι συνέπειες των διαφορετικών απόψεων για τον χρόνο στη ζωή των πιστών και στον πολιτισμό.

- «Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται στους μαθητές/στις μαθήτριες δύο κείμενα, το πρώτο με θέμα την ευθύγραμμη πορεία της ιστορίας και το νόημά της για τον άνθρωπο, και το δεύτερο με θέμα την αιώνια ανακύκληση του κόσμου (σαμσάρα, Ινδοϊσμός) (Γιαννουλάτος, 2004, Ζιάκας, 2014). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν στην ερώτηση: Πώς επηρεάζει η αντίληψη του χρόνου και της ιστορίας τη ζωή κάθε πιστού/πιστής στις δύο αυτές θρησκείες; (Η πώς ατενίζει το μέλλον ο/η σύγχρονος/η χριστιανός/η και ο/η σύγχρονος/η Ινδουιστής/Ινδουίστρια;)

- **Εναλλακτικά:**

«Ρόλος στον τοίχο»: Δίνεται κείμενο για τις διαφορές και τις προσεγγίσεις Χριστιανισμού-Ινδοϊσμού (Ζιάκας, 2014, σ. 463-464) σε σχέση με τον άνθρωπο και τη σημασία του χρόνου στη ζωή του. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να

γράψουν στον ρόλο στον τοίχο: α) σκέψεις και συναισθήματα ενός Ινδουϊστή (μέσα στο περίγραμμα του ανθρώπου), και β) σκέψεις και συναισθήματα ενός χριστιανού για τον Ινδουϊστή (έξω από το περίγραμμα).

Αξιολογώντας:

Ερμηνεία σύγχρονων ιστορικών γεγονότων που σχετίζονται με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Ερμηνεία των θρησκευτικών πεποιθήσεων που προκάλεσαν ή επηρέασαν ιστορικά γεγονότα.

- «Ιδεοθύελλα»: Σε πρώτη φάση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν στην ερώτηση: Ποια γεγονότα γνωρίζετε, σύγχρονα ή ιστορικά, που θεωρείτε ότι σχετίζονται με θρησκευτικές πεποιθήσεις; Σε δεύτερη φάση οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται σε ομαδοσυνεργασία να επιλέξουν ένα (διαφορετικό η κάθε ομάδα) και να το σχολιάσουν.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος Συλλογισμός (Artful Thinking): Αρχή, μέση, τέλος».»: Δίνεται στους μαθητές/στις μαθήτριες φύλλο εργασίας που περιέχει αποκόμματα εφημερίδων ή φωτογραφίες ή πίνακες ζωγραφικής από το διαδίκτυο σχετικά με γεγονότα που συνδέονται με τη θρησκεία (πχ. πίνακας με το ξεκίνημα της Α΄ Σταυροφορίας, μικρογραφία που απεικονίζει περιστατικό εικονομαχίας, φωτογραφία της τρομοκρατικής επίθεσης στους Δίδυμους πύργους στις 9/11, πίνακας με την βάπτιση του Βλαδίμηρου/των Ρως τον 9^ο αι. κ.λπ.). Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν μια σύντομη ιστορία στην οποία εντάσσουν το κείμενο ή την φωτογραφία της επιλογής τους.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Λυκείου ΔΕ 2: Χρονογραμμή: βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/896,3327>.
 2. Α΄ Λυκείου ΔΕ 18:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/898,3337/>
 3. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 1, 2: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3327,13416>.
 4. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 19:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13433/>

5. Β' Λυκείου ΔΕ 3: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3243,13167.>
 6. Β' Λυκείου (Ιστορία) ΔΕ 5:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4970,22644/>
(Εικονομαχία)
- β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:

1. Κουίζ (αντιστοίχιση): Το πανανθρώπινο φαινόμενο της θρησκείας,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4510.>
 2. Χάρτης : Θρησκευτικές κοινότητες μετά τον 16ο αιώνα,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1244.>
 3. Εικονομαχία:
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8352?locale=el> (το γλωσσάριο της εικονομαχίας).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1243?locale=el> (χρονολόγιο)
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8183?locale=el> (χρονολόγιο-ιστοριογραμμή).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8203?locale=el> (ιστορική πηγή).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8351?locale=el> (ιστορικές πηγές-εικονομάχοι).
 - <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9138?locale=el> (ενέργειες εικονομάχων).
- Εκπαιδευτικά Λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
1. «Θρησκευτικά Α', Β', Γ' Γυμνασίου» (2007) / επιλογή χάρτες.
 2. «Όψεις Θρησκείας»: Όψεις της θρησκείας / Επίσκεψη / Σύγχρονα Θέματα.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ:
<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (βλ. αναζήτηση φράσης «Ιστορία και Θρησκείες»).
- Ηλεκτρονική ξενάγηση στο μουσείο Μπενάκη:
<http://www.benaki.gr/index.asp?id=402010101&lang=gr.>
- Cullmann, O. (1980). *Χριστός και Χρόνος*. Μτφρ. π. Π. Κουμάντος. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2004). *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 154-157.
- Γιαννουλάτος, Αν. (2015). *Τρομοκρατικές ενέργειες και θρησκευτική συνείδηση. Στο ίδιου, Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες. Θρησκευτολογική θεώρηση*. Αθήνα: Αρμός, σ. 127-158.
- Ζιάκας, Γρ. (2004). *Η θέση του Ισλάμ στον πόλεμο και την ειρήνη. Στο ίδιου, Θρησκευτολογικά μελετήματα (Α')*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 185-192.

- Ζιάκας, Γρ. (2014). *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους Πολιτισμούς της Ασίας*. Λονδίνο: Harptree Publishing, σ. 245-255, 257-8, 463-464.
- Ζουμπουλάκης, Στ. (2010). *Ο Θάνατος Λίποβατς ως χριστιανός στοχαστής, στο 'Χριστιανοί στο δημόσιο χώρο: Πίστη ή πολιτιστική ταυτότητα;',* Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σελ. 72.
- Παπαθανασίου, Θ. (2001). *Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία*, Αθήνα: Ακρίτας, σελ. 36-37.
- Τσακσίρας Λ., Ορφανουδάκης Ζ., Θεοχάρη Μ. (2005²⁴), *Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή. Β' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 173-175, 179-180, 183-184.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Daniélou, J. (2014). *Δοκίμιο για το μυστήριο της Ιστορίας*. Μτφρ. Ξ. Κομνηνός. Βόλος: Εκδοτική Δημητριάδος.
2. Eliade, M. (1999). *Πραγματεία πάνω στην ιστορία των θρησκειών*. Αθήνα: Χατζηνικολής.
3. Αγουρίδης, Σ. (1996). *Ιστορία και Ορθόδοξη Πνευματικότητα. Κριτικές παρατηρήσεις. Στο ίδιου, Θεολογία και επικαιρότητα: Μελέτες και Άρθρα*. Αθήνα: Άρτος ζωής, σ. 39 εξ.
4. Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε. (2004). *Ιστορική Αυτοσυνειδησία και Θεολογική Διδαχή. Στο ίδιας Νεωτερικότητα και Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*. Αθήνα: Μαΐστρος, σσ. 37-61. [Κατάλληλο απόσπασμα σσ. 45-47]. (Πρώτη δημοσίευση: *Σύναξη*, τεύχ. 73 (2000), σσ. 65-80).
5. Γιαγκάζογλου, Σ. Ο διάλογος θεολογίας και πολιτισμού βασική συνιστώσα της σύγχρονης θρησκευτικής αγωγής και παιδείας. Στο http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=2&ep=26.
6. Γιαγκάζογλου Σ. (2008). *Φιλοσοφία της ιστορίας και θεολογία της ιστορίας*. Στον συλλογ. τόμο *Ορθοδοξία και [Μετά-] Νεωτερικότητα*, Πάτρα: Έκδ. Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, σσ. 15-80.
7. Γιέβτιτς, Α. Μητροπολίτης Ερζεγοβίνης, (2001). *Τα έσχατα στην καθημερινή μας ζωή*. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
8. Ζιάκας, Γρ. (1976). *Προφητεία, Αποκάλυψις και Ιστορία της σωτηρίας κατά το Κοράνιον*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. [Για το νόημα του χρόνου και της ιστορίας στο Ισλάμ, βλ. κεφάλαιο ΣΤ': «Το νόημα της ιστορίας της σωτηρίας», σσ. 139-170].
9. Όμπρεχτ, Τέα (2012). *Η γυναίκα του τίγρη*. Μτφρ. Ο. Παπακωνσταντοπούλου. Αθήνα: Πατάκης.

10. Τρακατέλλης, Δ. [Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Δημήτριος] (1992). *Χριστός ο προϋπάρχων Θεός. Η Χριστολογία της ταπεινώσεως και υπερυψώσεως του μάρτυρος Ιουστίνου*. Αθήνα: Δόμος.
11. Φειδάς, Βλ. (1994). *Εκκλησιαστική Ιστορία*. Τόμ. Α' και Β'. Αθήνα.
12. Φλωρόφσκυ, Γ. (1979). *Θέματα Εκκλησιαστικής Ιστορίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
13. Φλωρόφσκυ, Γ. (1982). *Χριστιανισμός και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.

4.5 ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συνδέουν την οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος με τις πανανθρώπινες αξίες, - διακρίνουν τις δυνατότητες συμβολής της οικουμενικότητας σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας στην παγκοσμιοποίηση, - αξιολογούν τη σημασία της θρησκευτικής ταυτότητας στο οικουμενικό περιβάλλον. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση του χριστιανικού μηνύματος με τις πανανθρώπινες αξίες. - Συσχέτιση μεταξύ οικουμενικότητας και παγκοσμιοποίησης. - Ανάλυση της σημασίας που έχει η θρησκευτική ταυτότητα στο οικουμενικό περιβάλλον.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Προτείνεται η **διερευνητική** μέθοδος με κύρια βήματα τα εξής:

Παρουσιάζοντας:

Οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση στην καθημερινή ζωή.

- «Ιδεοθύελλα» με τις έννοιες οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών. Ομαδοποίηση των χαρακτηριστικών τους.
- Εναλλακτικά:
«Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να συγκρίνουν δύο κείμενα. Το ένα περιγράφει την έννοια της παγκοσμιοποίησης και τις οικονομικές της συνέπειες (Γιαννουλάτος, 2000· Ζηζιούλας 2003· Μπέγζος, 2005· Πέτρου, 2005) . Το άλλο κείμενο περιγράφει μορφές αλληλεγγύης, καθώς και δράσεις σε διεθνές επίπεδο.

Εφαρμόζοντας:

Η θρησκευτική ταυτότητα στο οικουμενικό περιβάλλον.

- «Κύκλος της συνείδησης»: Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σύντομο κείμενο για τις καθημερινές συνήθειες των μουσουλμάνων (Γιαννουλάτος, 2016· Ζιάκας, 2003), χωρίζονται σε δύο ομάδες και σχηματίζουν δύο ομόκεντρους κύκλους. Ο εσωτερικός κύκλος είναι ένας «μουσουλμάνος στην πόλη μας». Ο εξωτερικός κύκλος εκφράζει τα διλήμματά του ως προς τη βίωση της πίστης του σε ανοίκειο περιβάλλον και τον συμβουλεύει ποιες παραδόσεις και αρχές να τηρήσει και πού να προσαρμοστεί. (Προαιρετικά, αν υπάρχει χρόνος: Στη συνέχεια τα παιδιά αλλάζουν θέσεις στον κύκλο και επαναλαμβάνεται το ίδιο).
- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - Σύνταξη επιστολής»: Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σύντομο κείμενο για τα θρησκευτικά καθήκοντα και την ηθική των μουσουλμάνων (Γιαννουλάτος, 2016· Ζιάκας, 2003), συντάσσουν επιστολή που την απευθύνουν σε μία μουσουλμάνη που πρόσφατα απέκτησε άδεια παραμονής της Ελλάδας δίνοντάς της φιλικές συμβουλές για την καλύτερη και γρηγορότερη προσαρμογή της στο νέο περιβάλλον.

Διερευνώντας:

Οι χριστιανικές αξίες στη σύγχρονη πραγματικότητα και η θέση τους στο οικουμενικό τοπίο.

- «Ομαδοσυνεργασία: Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: «Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου» με γνώμονα το ερώτημα της συμβολής και επιρροής του Χριστιανισμού σε θεσμούς, όπως: Δίκαιο, κοινωνική μέριμνα κ.λπ. (σχολικό βιβλίο Β΄ Λυκείου, ΔΕ 26).
- Εναλλακτικά:
Ιδεοθύελλα (Brainstorming): Γίνεται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να αναφέρουν αξίες ή στάσεις/επιλογές που φέρονται ως «αξίες» του σύγχρονου ανθρώπου, οι οποίες καταγράφονται σε στήλη στον πίνακα (π.χ. εύκολος πλουτισμός, ανταγωνισμός, επίδειξη, νεποτισμός, ατομισμός, ματαιοδοξία, εκμετάλλευση κτλ.). Στη δεύτερη φάση, τους ζητείται να αναφέρουν χριστιανικές αξίες, που επίσης καταγράφονται στον πίνακα σε ξεχωριστή στήλη. Ακολουθεί σύγκριση των δύο στηλών, εντοπισμός διαφορών και συγκλίσεων και απόπειρα αιτιολόγησής τους.

Αναπλαισιώνοντας:

Ο χριστιανός/Η χριστιανή ως σύγχρονος/σύγχρονη πολίτης της οικουμένης.

- «Ομαδοσυνεργασία - Graffiti»: Με αφορμή καινοδιαθηκικά χωρία (π.χ. Μτ 5,13-16, Ιω 13, 35, Γαλ 5, 6, Πραξ 4, 32-35), πατερικά κείμενα (π.χ. του Ιω. Χρυσοστόμου) και κάποιο σύντομο σύγχρονο θεολογικό κείμενο (π.χ. Γιαννουλάτος, Ζηζιούλας, Ματσούκας, Μπέγζος, Παπαθανασίου, Μήνυμα της

Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας) με θέμα την αποστολή του χριστιανού στον σύγχρονο κόσμο οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες δημιουργούν σε χαρτόνι ένα graffiti με μηνύματα και εικόνες.

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία - Μελέτη περίπτωσης με καθοδηγούμενη ιστοεξερεύνηση»: Διερεύνηση των στόχων καθενός από τους διεθνείς οργανισμούς που προάγουν τη συνεργασία των χριστιανών στην Οικουμένη, όπως ΠΣΕ, WSCF, Σύνδεσμος - Παγκόσμια Αδελφότητα Ορθοδόξων Νέων, Διαβαλκανική Ομοσπονδία Ορθοδόξων Νεολαίων, Διορθόδοξο Κέντρο Πορευθέντες, κ.ά.

Αξιολογώντας:

Η οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος.

- «Πέντε π και ένα γ»: Δίνεται η φράση του Χριστού: «Ἵμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Μτ 5, 14) και καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να δώσουν μια προσωπική ερμηνεία του στίχου για τη θέση του χριστιανού μέσα στον κόσμο απαντώντας σε ερωτήσεις του τύπου: α) Ποιο φως εννοείται; (φως), Τι χαρακτηριστικά έχει αυτό το «φως; β) Ποιος μπορεί πραγματικά να γίνει το φως; γ) Πού καλείται να «λάμψει» το «φως»; δ) Πότε μπορεί να συμβεί αυτό; ε) Γιατί να συμβεί αυτό; στ) Πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτό;

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία – Σύνταξη κειμένου». Σε κάθε ομάδα δίνεται ένα διαφορετικό «σκηνικό» (π.χ. ένας τόπος όπου ...γίνεται πόλεμος/...υπάρχει φτώχεια/...δεν υπάρχει ελευθερία έκφρασης/...γίνονται διακρίσεις σε βάρος των γυναικών/...είναι εκτεταμένη η παιδική εργασία κτλ.) και ζητείται από τους μαθητές/τις μαθήτριες να απαντήσουν πολύ σύντομα (3-5 σειρές) στην ερώτηση: Ποια οικουμενικά μηνύματα του Χριστιανισμού θα έβρισκαν εφαρμογή σε αυτό τον τόπο και θα βελτίωναν την κατάσταση; Ποια είναι η αξία των μηνυμάτων αυτών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων; Τι αλλαγές θα μπορούσαν να επιφέρουν;

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:

α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:

1. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 13: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13427/> (παράγραφος γ΄).

2. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 35: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13449>.

3. Β΄ Λυκείου ΔΕ 26: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13190/> (παράγραφοι β΄ και γ΄).

β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:

1. Παρουσίαση: Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1260>.
 2. Κουίζ: Το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1159>.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ:
<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (βλ. αναζήτηση λέξεων “Οικουμενικότητα, Πατριαρχείο”).
- Κείμενα: Μτ 5, 13-16, Ιω 13, 35, Γαλ 5, 6, Πραξ 4, 32-35.
 - Χρυσόστομος, Ι. *Εις τας Πράξεις των Αποστόλων*, 18. PG 60, 147.
 - Γιαννουλάτος, Αν. (2000). *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 239-269 («Παγκοσμιοποίηση και θρησκευτικό βίωμα»).
 - Γιαννουλάτος, Αν. (2016). *Ισλάμ. Θρησκευολογική επισκόπηση*. Αθήνα: ΔΟΛ (Το Βήμα), σ. 245-298.
 - Ζιάκας, Γρ. (2003). *Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Κορηλία Σφακιανάκη, σ. 72-91.
 - ΜΗΝΥΜΑ Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας
<https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true&redirect=%2Fhome>
 - Ζηζιούλας, Ι. (2003). Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο *Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εταιρεία Παιδείας και Πολιτισμού «Εντελέχεια».
 - Μπέγζος, Μ. (2005). Ορθόδοξη αγωγή και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο *Τα Θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού* (Βόλος, 15-17 Μαΐου 2004). Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, <http://eiao.org/wp-content/uploads/2014/03/volos2005seminario.pdf>, σ. 145-148.
 - Πέτρου, Ι. (2005). *Κοινωνική θεωρία και σύγχρονος πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 136-144.
 - ΠΣΕ: <http://www.oikoumene.org/en>.
 - WSCF (World Student Christian Federation): <http://www.wscfglobal.org>.
 - Διορθόδοξο Κέντρο Πορευθέντες: <http://porefthentes.gr>.
 - Αδελφότητα Εξωτερικής Ορθοδόξου Ιεραποστολής: <http://ierapostoles.gr>.
 - Σύγχρονες εικόνες πιστών διαφόρων θρησκειών.
 - Βίντεο (ή παρουσίαση πολυμέσων) με πιστούς από διάφορες περιοχές του κόσμου.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Crow. G. (2001). Το Ορθόδοξο όραμα της καθολικότητας. Στο Walker, A. & Καρράς, Κ. (Επιμ.). *Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Εστία.
2. Γιαννουλάτος, Αν. (2015). Πανανθρώπινες αξίες. Η άποψη των Θρησκειών. Στο ίδιου, *Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες*. Αθήνα: Αρμός, σ. 159-180.
3. Γιανναράς, Χρ. (1993). Το εμπειρίστατο της Ορθοδοξίας και η αποστολή της στο άμεσο μέλλον. Στο έργο *Το εμπειρίστατο της Ορθοδοξίας και η αποστολή της στο άμεσο μέλλον*, Παγκρήτιο θεολογικό συνέδριο (21-23 Οκτωβρίου 1993), Σύνδεσμος Κρητών Θεολόγων. Σπήλι Ρεθύμνης: Έκδ. Πατριαρχικού Πνευματικού Κέντρου «Άγιος Ραφαήλ».
4. Δεληκωνσταντής, Κ. (2007). *Η Εκκλησία και η παγκοσμιοποίηση*, <http://www.ec-patr.org/youth/delikonstandis.htm>
5. Ματσούκας, Ν. (2005), *Οικουμενική θεολογία*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
6. Νησιώτης, Ν. (2004). *Από την Ύπαρξη στη Συνύπαρξη: Κοινωνία, Τεχνολογία, Θρησκεία*. Αθήνα: Μαΐστρος.
7. Παπανδρέου, Δαμ. (1993). *Ορθοδοξία και κόσμος*. Κατερίνη: Τέρτιος.